

РАЗМИСЛИ ЗА РАЗУЗНАВАНЕТО

Разузнаване е сложна материя. Толкова сложна, че до сега на никой не се е отдало ясно, точно и изчерпателно да дефинира що е това разузнаване.

Алън Дълес създател и дългогодишен директор на ЦРУ, Централното разузнавателно управление на САЩ, нарича разузнавателната дейност изкуство. Така е озаглавена и мемоарната му книга “Изкуството разузнаване”.

Известният теоретик на съветската разузнавателна школа генерал Зайцев счита, че разузнаването е политика плюс конспирация.

Райнхард Гелен, основател и дългогодишен ръководител на авторитетната Федерална разузнавателна служба на Германия, БНД, оприличава разузнаването на градинарството. Както опитните градинари с много грижи и любов създават от слабите кълнове красиви нежни цветя и стройни фиданки, с такава всеотдайност разузнавачите изграждат своите с нищо незаменими агентурни източници. Най-ценните агенти в Геленовата служба са кръщавани с имената на редки, екзотични растителни видове.

Известният съветски нелегал Рудолф Абел, чието име най-често се свързва с кражбата на американските атомни тайни, нарича дейността разузнаване преди всичко труд - денонощен, опасен, изнурителен, непосилен човешки труд.

Маркус Волф, създател и дългогодишен ръководител на разузнаването на ГДР, една от най-ефективните разузнавателни служби в годините на студената война казва, че разузнаването е скучна, банална работа, защото в ежедневно прехвърляните камари информация, рядко проблясва скъпоценен камък.

Английският разузнавач Феликс Каугил нарича разузнаването изкуство за мъдречи, посветени в него.

Древни китайски философи определят разузнаването като усет, нюх да се напишат в тъмни ниши най-съкровени тайни на противника и да се използват след това в негова вреда.

Митологизираният в някой среди български полицаи Никола Гешев счита разузнаването професия на максималните усилия, за получаване на минимални резултати.

Други наричат разузнаването “малка война”, ”тих фронт”, “вечен бой”, ”противоборство между умове”, “игра без правила и норми”.

Всяко от определенията е по своему вярно. Без да се оспорват авторитетните съждения, не бива да се игнорира и мнението на оприличаващите разузнаването на лабиринт – безкраен, сложен, заплетен лабиринт, в чийто кръговрати успешно маневрират, оцеляват и незабележимо вършат своята отговорна мисия само умните, хитрите, трудолюбивите, упоритите, изпълнените с дълбока вяра в призванието си да бъдат градивна частца от тайното братство на разузнавателната общност.

До днес не е написана и едва ли някога ще се напише изчерпателна и правдоподобна история на разузнаването. Забулено в секретност и обвеяно в тайнственост разузнаването ревниво пази своите тайни. Като правило обществото знае малко за него. Непосветените в тайнството разузнаване са скланни да го идеализират, трудно правят разлика до къде се простира истината и от къде започва фантастиката. Големите разузнавачи отнасят много от тайните си в отвъдното. На обществен показ по-често излизат скандални, отколкото сериозни разузнавателни операции.

Неоспорима истина е обаче, че от времето на Троянския кон, считан за първата клесическа разузнавателна операция в света до днес, няма важно историческо събитие на планетата земя, в което разузнаванията да не са съпричастни и да не са играли съществена роля. От древността до наши дни, разузнаването е вечен спътник на човечеството. Няма уважаваща себе си държава без разузнаване. Разузнават се неприятели, враждуващи помежду си и приятелски настроени една към друга държави, съседни и далечни страни. Има много приятелски държави навсякъде по света, но приятелските разузнавания са рядкост.

Разузнаването фокусира в себе си много неща. В него има и политика, и дипломация, и наука и техника, и интелект, и непосилен труд и задължително много конспирация. То е специфично, уникално, неповторимо явление, най-деликатната сфера в човешките взаимоотношения и не прилича на никака друга професия. Всеки отделно взет случай е строго специфичен и идентичен само на себе си. Няма институция, която може да дублира разузнаването. Науката и техниката дават много на хората, но те не могат да изместят разузнаването. Със специфичните си форми и методи на работа, то върши това, което други не могат да свършат. Призванието му е да разгадава заплахата от вън, да разкрива тайните замисли на потенциалния противник, да вади голите факти от затътените ниши на секретността и да ги поднася неподправени, такива каквито са, макар и не винаги лицеприятни. Разузнаването е длъжно да вижда по-далеч от

другите, да открива това което на тях убягва, да осветява обратната страна на медала. То има собствен почерк и оценява процесите и явленията в обществото по собствени критерии, от свой ъгъл. Задължението му е да да предвиди, да предскаже, да предупреди, да предпази. В днешния задръстен от информация свят разузнаването има за задача да отсява зърното от плевата, да намери главното, важното, нужното, същественото. За да бъде ефективно и за да изпълни призиванието си, разузнаването често действа на ръба на законността и затова се нуждае от пълната подкрепа на държавата и обществото. То е ефективно там, където е превърнато във важно звено за вземане на управленчески решения, когато работи в унисон с държавната политика, когато приоритетите на държавата са и негови приоритети, когато потенциалът му е впрегнат да служи на интересите на цялата нация. Разузнаването не прави своя собствена политика. То е инструмент на политиката.

Всяко разузнаване е продукт на обществото на което служи и е призвано да защитава. Макар и затворено в себе си, трудно достъпно за поглед от вън, то не е оазис и носи в някаква степен недъзите на обществото. Неписаното правило за разузнаването да действа на ръба на законността, не го освобождава от отговорността да спазва основните законови и морални принципи на обществото. Романтиците идеализират разузнавателната дейност, но в реалния живот нещата не са така розови. Разузнаването се брани от враговете си само и заплаща скъпо за всяка допусната грешка. Общоприетите принципи “да се греши е човешко” и “който не работи, той не греши” не важат за разузнаването. То няма право на грешки. Допусне ли ги, плаща скъпо. Разузнаването се нуждае от много неща, но най-много му трябва агентура, а тя се придобива и изгражда трудно и още по трудно се опазва и ръководи. Хора да служат на разузнаването има навсякъде по света. Негова задача е да ги открие и мотивира.

Разузнаването не е индивидуална дейност. Добрите резултати в него са дело на много хора. Трайни успехи се постигат там където свято се пазят историческата памет, традициите и приемствеността между поколенията. Добро разузнаване не може да се изгради само с труда на едно поколение разузнавачи. Големите удари са следствие от здравата основа на постоянните малки успехи. В ежедневната работа на разузнаването те се случват рядко и ако се очакват само те, изпада се в безпътица.

Не е известен случай по вина на нечие разузнаване да е възникнала война, но в резултат на точни и безпогрешни разузнавателни

информации са предотвратени много военни конфликти и са спечелени безброй сражения. На гроба на съветския разузнавач Рихард Зорге, осъден на смърт и погребан в гробището “Тама” в Токио, Япония, пръв съобщил за нападението на хитлерова Германия срещу СССР на 22.06.1941 г е написано: “Тук почива човекът, който отдаде живота си в борбата за мир.”

Както във всяка сериозна професия така и в разузнаването на човешкия фяктор е отредено да играе съществена, основна роля. Неписано провило е в разузнаването да се привличат на работа хора от интелектуалния елит на нацията. Грешна е представата за добрия разузнавач като за свръх човек, но не е вярно и твърдението, че от всеки става разузнавач. На почит в разузнаването са образованите, високоинтелектуалните, трудолюбивите, общителните, аналитичните, самостоятелните, контактните личности. Вредни са мнителните, самонадеяните, кариеристите, алчните, еснафите, интригантите, конфликтните. Разузнавачът просто трябва да бъде нормален човек, да не прилича на разузнавач, да е незабележим за околните и с нищо неотличим в човешкия поток. Защитният цвят на незабележимостта не се придобива с шапка невидимка. Това се учи и придобива в практиката. Ако не се слее с околните разузнавачът е обречен. Като класически пример за невпечатляващ с външността си разузнавач специалистите сочат съветския нелегал Редолф Абел. Когато на 21.06.1957 г в хотел в Ню Йорк го арестуват в резултат на предателство американски контраразузнавачи, те се изненадват на невзрачната му фигура - човек нисък на ръст, с оплешивяващо теме и поизносен костюм, с полепнали по яката на сакото му косми и люспи от пърхут, личност с нищо нерезличаваща се от средностатистическия американец, но нанесла колосални щети на американската национална сигурност. За него, дългогодишния директор на Федералното бюро за разследване Едгар Хувар казва: ”Ако имахме десетина такива наши агенти в Москва, щяхме да превземем Съветския съюз без бой”.

Лесно не се става добър разузнавач. Подборът на кадрите е строг. От стотици кандидати през ситото преминават единици. Азбуката на професионализма се учи трудно. В най-добрия случай цикълът на теоретическата и практическа подготовка се точи до 5 години. В разузнавачите държавата инвестира много и не бива да ги пропилява с лека ръка.

Разузнавачите не са щастливи хора. Последният ръководител на разузнаването на СССР нарича разузнавачите „добри хора, с лоша професия”. Разузнавачите се разминават с много земни радости. Те

нямат нормирано работно време. Трудят се и денем и нощем и в делник и в празник, най-често когато всички други почиват. Край тях страдат и семействата им. Решават тежки, непосилни за обикновения човек задачи. Грижете за собствената сигурност и сигурността на агентурата, която ръководят ги държи в постоянно напрежение и стрес. Живеят в затворено общество, сами със своите тайни. Превъплъщаването в различни роли никак не е лесна работа. Радостите от добре свършена работа са рядкост и когато ги има не умеят да им се насладят. Професионалната обремененост ги прави подозрителни към всеки и всичко. Доказано е че в третата възраст разузнавачите най-кратко ползват своите пенсии. Достойни за уважение са страните, в които разузнавачите са на почит и уважение.

Има страни, където професията на разузнавача е издигната в култ и разузнаванията служат като банка за подбор на елитни кадри. Класните разузнавачи се ценят като капитал на цялата нация. От тези среди се излъчват крупни политици и държавници, банкери и стопански ръководители от най-висок ранг. Визирайки руския президент Владимир Путин, известният американски държавник Хенри Кисинджър казва: „Всички добрини запачват от разузнаването”.

Малко са човешките професии в които да се изисква такава висока концентрация на интелект, както в разузнаването. То е творческа, мисловна дейност. В него много се мисли и много се пише. Колкото повече мисленото изпреварва писането, толкова по-добре е за разузнаването. Авторитетни анализатори оприличават натоварванията в професията на разузнавача във върхови моменти само с професията на космонавта в полет и алпиниста в поход към своя Еверест. По интелектуална наситеност трудът на разузнавача се нарежда непосредствено след труда на държавниците. В тази класация, трудът на журналистите се нарежда едва на трето място.

България не е сред страните с особени традиции в разузнаването. В най-новата ни история властимащите по-често са използвали специалните ни служби, в това число и разузнавателните за решаване на своите теснопартийни интереси и разправа с политическите си опоненти, отколкото в служба на националните приоритети. В историята ни има фрапиращи случаи управляващите да омаловажават и загърбват предупрежденията на специалните служби при вземане на съдбоносни за страната решения. Резултатите от това са нареждането ни на опашката в Европа, националните катастрофи и погроми, загубените територии, нареждане в големите балкански, европейски и световни конфликти винаги на страната на губещите, пропиляване на

националния идеал за обединение на всички българи. В България има неписана традиция в кризисни периоди управляващите да си измиват ръцете със специалните служби и да издевателстват над тях. Последният нагледен пример е прословутият закон за досиетата, който разголи българските орагни за сигурност и нанесе непоправими, с дълготрайни последици щети на националната ни сигурност. В обстановка на постоянно разголване на орагините ни за сигурност и размахване на досиета, едва ли ще се намери сериозен кандидат да служи на българското разузнаване.

И в днешно време, въпреки евроатлантическата ни и европейска интеграция, България има нужда от силно разузнаване. Поради стратегическото ни местоположение на Балканите и в Европа, тук се кръстосват много пътища и много интереси. Не ни е отминал нито един сериозен балкански, европейски и световен конфликт. Така ще бъде и в бъдеще. Разузнаването ни трябва да се остави на спокойствие, да спре разпиляването на кадрите му, да се обезпечи законово и финансово, да се престане с постоянното вмешателство в него от вън, задачите и приоритетите му да се формулират ясно и точно.

В началото на третото хилядолетие разузнаването се изправя пред нови предизвикателства. Проблемите на човечеството не са решени. Всеки следващ век се оказва по-кървав от предишния. Макар да се изключва нова световна война локалните военни конфликти ще продължат да са реалност, интеграционните процеси в регионален и световен план не могат да тушират много от противоречиата между страните, те ще останат и някой от тях ще се задълбочават. Глобализмът и налаганият еднополюсен модел не са най-доброто за света и негативизма срещу тях ще се задълбочава. Еднополюсният модел неминуемо ще доведе до сформирването на нови световни центрове. САЩ ще продължават да лидерствуват в света, но ролята им все повече ще намалява. Човечеството ще се сблъсква с все по-остри проблеми. Застрашително расте населението на земята, а природните ресурси намаляват. Нефтът и природният газ са на изчерпване, а алтернативни горива не са разработени. Предсказва се скорошна световна криза за питейна вода. Наред с битката за ресурси и суровини изостря се борбата кой да господства в свеновния океан и в космоса. Замърсяването на околната среда и изтъняване на озоновия слой на атмосферата нанасят вреди с непредсказуеми последици. Угрозата от екологична катастрофа е реална. Разслоението между бедни и богати продължава. Богатите стават все по-богати, за сметка на бедните. Медицината не успява да пребори тежки масови заболявания. Развихрилият се ислямски

фундаментализъм завладя територии и се стреми да създаде своя държава. Тероризмът стана ежедневие, разпростря се навсякъде по света, става все по-жесток и кървав и опасността да прерасне в ядрен е реална. Последното предизвикателство пред света е отрицанието се както в годините на великото преселение на народите миграционна лавина от бедните и кризисни райони към развитите страни, последиците от която никой не може да предвиди.

В тази обстановка в необозримо бъдеще ролята на разузнаването ще нараства. Страните ще се разузнават, за да укрепват националната си сигурност и икономическата си стабилност, за предотвратяване на национални конфликти и защита от терористични актове. За да съществуват и се развиват нормално суверенните държави ще се нуждаят от разузнаване и армия.

В новите условия разузнаванията ще си сътрудничат все по-често, но пълна интеграция в дейността им е немислима. Националният им характер ще се съхрани. Области, в които ще се засилва сътрудничеството са борбата с тероризма, прането на пари, трафика на хора и наркотици.

Специалистите чертаят добри перспективи за разузнаването. Макар и строго консервативно, то ще се развива и усъвършенства, но съществено няма да се измени. Ще запази характера си и ще разчита основно на агентурни източници. Науката и техниката не могат да изместят агентурата в разузнаването. Фундаментът на разузнаването ще си остане човешкият фактор. Разузнаването ще се насища с повече техника и научни достижения, ще акумулира по-голям умствен потенциал, ще изразходва повече средства, но ще запази облика си. Времето и глобалните проблеми ще поставят пред него нови задачи. Ще нараства ролята на активните мероприятия. Все повече ще се занимава с проблемите на космоса, световния океан и научните достижения.

Разузнаването не е мръсна работа. То е война, но война хуманна. Нужно е на света и ще прасъществува. Песимистите твърдят, че то ще изчезне в момента в който науката започне да разгадава човешките мисли от разстояние. Не е изключено някога и това да стане. За сега обаче никой не се осмелява да предскаже кога.

АТАНАС КРЕМЕНЛИЕВ